

Бегиев Омурбек Аданович,
КГЮАнын мамлекет жана укук
теориясы жана тарыхы
кафедрасынын ага окутуучусу

Бегиев Омурбек Аданович,
старший преподаватель кафедры
теории и истории
государства и права КГЮА

Begiev Omurbek Adanovich,
Senior lecturer, Department of
Theory and history of state and law,
KSLA
mob. tel.: +996 (708) 737185
e-mail: uk.begiev@mail.ru

Арстанбаев
Нурсултан Кадыралиевич,
КГЮАнын мамлекет жана укук
теориясы жана тарыхы
кафедрасынын окутуучусу

Арстанбаев
Нурсултан Кадыралиевич,
преподаватель кафедры
теории и истории
государства и права КГЮА

Arstanbaev
Nursultan Kadyralievich
Lecturer of the department
"Theory and history of state
and law" KSLA
mob. tel.: +996 (500) 394142
e-mail: arstanbaev.nursultan@gmail.com

**КРНЫН ЖАЗЫК СОТ ӨНДҮРҮШҮНӨ
ЫЛАЙЫК МЫЙЗАМДЫ, БУЙРУКТУ
(ТЕСКЕМЕНИ), КЫЗМАТЫ БОЮНЧА
МИЛДЕТТЕРДИ АТКАРУУ
ИНСТИТУТУН ЖОСУНДУН ЖАЗЫК
УКУКТУК КАРШЫЛЫКТУУГУН АЛЫП
САЛУУЧУ ЖАГДАЙ КАТАРЫ КАРОО**

**ИСПОЛНЕНИЕ ЗАКОНА, ПРИКАЗА
(РАСПОРЯЖЕНИЯ), ОБЯЗАННОСТЕЙ
ПО ДОЛЖНОСТИ КАК ИНСТИТУТ
ОБСТОЯТЕЛЬСТВА, ИСКЛЮЧАЮЩИЕ
УГОЛОВНУЮ ПРОТИВОПРАВНОСТЬ
ДЕЯНИЯ В УГОЛОВНОМ
СУДОПРОИЗВОДСТВЕ КР**

**EXECUTION OF THE LAW, ORDER
(INSTRUCTION), DUTIES BY POSITION AS
AN INSTITUTION, CIRCUMSTANCES
PRECLUDING THE CRIMINAL
UNLAWFULNESS OF AN ACT IN
CRIMINAL PROCEEDINGS OF THE
KYRGYZ REPUBLIC**

Аннотация: Мыйзамды, буйрукту (тескемени), кызматы боюнча милдеттерди аткаруу - КРнын жазык сот өндүрүшүндө жосундун жазык укуктук каршылыктуугун алып салуучу жагдайлардын бир бөлүгү болуп саналат. Мыйзамды, буйрукту (тескемени), кызматы боюнча милдеттерди аткаруу негизинде коомдук коркунучтуу аракеттерди жасаган адам кылмыш жоопкерчиликтен бошотулушу мүмкүн.

Аннотация: Исполнение закона, приказа (распоряжения), обязанностей по должности – является один из обстоятельств, исключаящих уголовную противоправность деяния в уголовном судопроизводстве КР. Лицо, совершившее общественно опасные действия в рамках исполнения закона, приказа (распоряжения), обязанностей по должности, может быть освобождено от ответственности.

Annotation: Execution of the law, order (order), duties according to the position is one of the circumstances that exclude the criminal unlawfulness of the act in the criminal proceedings of the Kyrgyz Republic. A person who has committed socially dangerous actions within the framework of the execution of a law, an order (instruction), duties in office may be released from liability.

Негизги сөздөр: Конституция; Кылмыш; укук; мыйзам; жаза; укуктук мамилелер; укук бузуу; жоопкерчилик.

Ключевые слова: Конституция; преступления; право; закон; наказания; правовые отношения; правонарушения; ответственность.

Keywords: Constitution; crimes; right; law; punishments; legal relations; offenses; responsibility.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 53-беренесинде көрсөтүлгөндөй коомдук жүрүш-туруш эрежелерин жана ченемдерин сактоо, коомдун кызыкчылыктарын урматтоо - ар бир адамдын милдети. Адамдын өзүнүн укуктарын жана эркиндиктерин жүзөгө ашыруусу башка адамдардын

укуктарын жана эркиндиктерин бузбашы керек. Ар бир адам Конституцияда жана мыйзамдарда тыюу салынбаган ар кандай аракеттерди жана ишмердүүлүктү жүргүзүүгө укуктуу. [1] Башкача айтканда ар-бир адам Конституцияда жана мыйзамдарда көрсөтүлгөн укук ченемдерди аткаруусу зарыл, бирок укук ченемдерди аткарууда адам коомго коркунуч аракети келтирилсе мыйзам тарабынан кылмыш жоопкерчилигинен бошотулушу мумкун. Мындай жагдайлар мыйзам тарабынан корголуп Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 26-беренеси “Иш боюнча өндүрүштү жокко чыгаруучу жагдайлар” [2] катары каралат.

Мыйзамды, буйрукту (тескемени), кызматы боюнча милдеттерди аткаруу институтун жосундун жазык укуктук каршылыктугун алып салуучу жагдай Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин 53-беренесинде көрсөтүлгөн, алар:

1. Адам мыйзамды, буйрукту (тескемени), ошого тете кызматы менен каралган милдеттерди мыйзамдуу аткарууда келтирилген зыян кылмыш болуп саналбайт.

2. Анык кылмыштуу буйрукту (тескемени) аткарууда кылмыш жасаган адам жалпы негизде жазык жоопкерчилигине тартылууга жатат.

3. Адам буйрукту (тескемени) же кызматтык милдеттерин аткарбагандыгы, же болбосо башка бузгандыгы үчүн, эгерде алар укук ченемсиз жүктөлгөн болсо, жазык жоопкерчилигине тартылууга жатпайт. [3]

Бул жагдай көбүнчө мыйзамды же буйруктун милдеттүү түрдө аткарылышынын деңгээли кесиптик же кызматтык ыйгарым укуктарынын көлөмүнө жараша айырмаланып тургандыгына байланыштуу жана ченемдик мамиледе болгон тараптардын укуктары менен милдеттерин камтыган ченемдик укуктук база абдан кеңири жана иш жүзүндө мыйзамдар менен чектелбейт.

Кээ бир мыйзамдар же укуктук ченемдер милдеттүү болушу мүмкүн эмес, анткени алар белгилүү бир жүрүм-турум эрежесин орнотушат жана адамдардын укугу болуп саналат. Эгерде укуктук ченемдик милдеттүү түрдө мыйзамда көрсөтүлсө, анда ал тиешелүү болгон субъекттер тарабынан милдеттүү түрдө аткарылышы керек, себеби мыйзам чыгаруу тарабынан көрсөтүлгөн ченемди аткарбоо же жарым жартылай аткаруу аракетсиздик менен жоопкерчиликке тартуунун

негизи болуп калуусу ыктымал. Ошондуктан мыйзам чыгаруучу органы милдеттенмени укуктун белгиси катары карап, мыйзамдуу буйрукту сөзсүз түрдө аткарылышы керек деп эсептешишет, башкача айтканда, ал белгилүү бир аткаруучуга же аны аткара турган субъекттердин чөйрөсүнө милдеттүү. Бул негиз эки жагдайдан келип чыгат: буйруктун же көрсөтмөнүн тышкы талаптарга шайкештигинен жана аткаруучунун атайын милдеттенмесинен.

Адам мыйзамды, буйрукту (тескемени), ошого тете кызматы менен каралган милдеттерди мыйзамдуу аткарууда келтирилген зыян кылмыш болуп саналбаш үчүн төмөнкү шарттар сакталышы керек:

1. буйрук компетенттүү органдан же тиешелүү башчы тарабынан тараптардан берилиши керек;

2. буйрук талаптагыдай толтурулушу керек;

3. буйруктун мазмуну кылмыш ишин жасоого багытталбашы керек.

Мыйзамсыз буйруктун натыйжасында чындыгында келип чыккан зыян үчүн жоопкерчиликти, коомдук коркунучтуу буйрук берген адам тартат. Жетекчисинин мыйзамдуу жана милдеттүү буйругун аткарган баш ийген кызматкер келип чыккан кесепеттер үчүн жооп бере албайт. Бирок жетекчинин мыйзамсыз буйругун атайлап аткаргандыгы үчүн баш ийген кызматкер жалпы негизде жазык жоопкерчилигине тартылууга жатат. Эгерде баш ийген кызматкер мыйзамсыз буйрукту (тескемени) же кызматтык милдеттерин аткарбагандыгы, же болбосо башка бузгандыгы үчүн, эгерде алар укук ченемсиз жүктөлгөн болсо, жазык жоопкерчилигинен бошотулат. Буйрук мыйзамда белгиленген форма боюнча компетенттүү жетекчи тарабынан чыгарылган учурда дагы, анда мыйзамсыз же ал тургай кылмыштуу мүнөзү ачык болсо, анын аткарылышы жоопкерчиликти жокко чыгарбайт.

Мыйзамсыз буйрукту аткарган учурда, буйруктун аткаруучусу дагы, аны берген жетекчи дагы мыйзам тарабынан корголгон кызыкчылыктарга келтирилген зыяны үчүн юридикалык баа берилип жоопко тартылышы керек. Бул учурда, мыйзамсыз буйрук берген жетекчи кылмыш жасоонун уюштуруучусу болуп, ал эми аткарган кызматкер кылмыштын аткаруучусу болот. Ошол эле учурда, экөө тең буйруктун мыйзамсыз экендигин билиши

керек. Мыйзамсыз буйрукту аткаруунун натыйжасында этиятсыз кылмыш жасоо кылмыш жоопкерчилигине алып келбейт.

Ошол эле учурларда, эгерде баш ийген кызматкер кылмыштуу буйрукту аткарууга мажбур болсо, мисалы, курал менен коркутуп, зыян келтирүү аргасыз зарылдык эрежелери боюнча каралат, б.а. жазык буйругунун аткарылышынын натыйжасында келтирилген зыяндын кесепеттери коркунучка караганда аз болушу керек. Кандай учурда болбосун, аргасыз зарылчылык шарттарын сактоо менен мыйзамсыз буйрукту аткарууда аткаруучуну мындай буйрукту же буйрукту аткаруунун натыйжасында келтирилген зыян үчүн жоопкерчиликтен бошотот.

Ушул макаланы жыйынтыктап жатып мыйзамды, буйрукту (тескемени), кызматы боюнча милдеттерди аткаруу жагдайды, Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин 8-бөгүгүндө көрсөтүлгөн башка зарыл коргонуу, аргасыз зарылдык, күч колдонуу же психикалык мажбурлоо, кылмыш жасаган адамды кармоо, негизделген тобокелдик жана атайын тапшырманы аткаруу жосундун жазык укуктук каршылыктуугун алып салуучу жагдайлардан айырмаланууну билиш керек. [3]

Каралып жаткан көйгөй куралдуу күчтөрдүн ишинин шарттарында белгилүү бир өзгөчөлүккө ээ болот. Жарндык тараптарга салыштырмалуу аскер кызматкерлери буйрукка баш ийүүчүлүктүн деңгээлин жогору көрсөтүлгөн. Армиядагы "Башчынын буйругу кол алдындагылар үчүн мыйзам" деген принцип баарыбызга белгилүү, бирок ошого карабай жазык мыйзамы мыйзамсыз буйрукту аткаргандыгы үчүн аскердин жана жарандардын жоопкерчилигин тендештирген.

Ошондой эле Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 364-беренесине ылайык аскер кызматкерлерине кызматтык кызыкчылыктарга олуттуу зыян келтирген баш ийүүдөгү адамдын начальниктин буйругун ачыктан-ачык аткарбоосу, ошого тете аны аткаруудан качуу үчүн жоопкерчилик көрсөтүлгөн, бирок бул берене Баш ийген адам кылмыштуу экендигин билип туруп буйрукту же тескемени аткаруудан баш тарткан учурларга ушул берене жайылтылбайт. [3]

Эгерде кылмыш жасаган адамды кармоо учурунда, барымтадагыларды бошотуу же террористтик актыны басуу учурунда курал-жарактарды, атайын каражаттарды, аскердик жана атайын техникаларды колдонуу

зарылчылыгы келип чыкса, анын кесепетинен өмүргө жана ден-соолукка коркунуч келгенде, ошондой эле үчүнчү жактардын мүлкүнө зыян келтирилгенде, зыян аргасыз зарылдык же негизделген тобокелдик жагдайларына жараша бааланышы мүмкүн болот. Ушул учурларда куралды, атайын каражаттарды, аскердик жана атайын техниканы колдонуу жөнүндө буйрук жогору турган жетекчи тарабынан берилгенде, үчүнчү жактарга келтирген зыян кол астындагылардын аракеттери буйрукту аткаруунун эрежелери боюнча бааланып, кылмыш жоопкерчилигинен мыйзам чегинде бошотулушат.

КОЛДОНУЛГАН БУЛАКТАРДЫН ТИЗМЕСИ:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы [Электрондук ресурс]: 2021-жылдын 5-майы № 59 (2021-жылдын 11-апрелинде Референдумда (бүткүл элдик добуш берүүдө) кабыл алынган) // Информационно-правовая система «ТОКТОМ мамлекет Про». – Режим доступа: http://www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1. – Загл. с экрана.

2. Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодекси [Электрондук ресурс]: 2017-жылдын 2-февралы № 20 (КР 2017-жылдын 24-январындагы N 10 Мыйзамы менен 2019-жылдын 1-январынан колдонууга киргизилген) // Информационно-правовая система «ТОКТОМ мамлекет Про». – Режим доступа: http://www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1. – Загл. с экрана.

3. Кыргыз Республикасынын Жазык кодекси [Электрондук ресурс]: 2017-жылдын 2-февралы № 19 (2017-жылдын 24-январындагы № 10 Мыйзамы менен кабыл алынып 2019-жылдын 1-январынан тартып колдонууга киргизилген) // Информационно-правовая система «ТОКТОМ мамлекет Про». – Режим доступа: http://www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1. – Загл. с экрана.